

November 1989 a 20 rokov slobody

Košík Jozef · Humanitné vedy, Študentské práce

14.04.2010

Uvažujme svet, v ktorom platia nasledovné tvrdenia: „**Vojna je mier. Sloboda je otroctvo. Nevedomosť je sila.**“ Predstavme si, že žijeme v roku 1984 v Londýne vo fiktívnej krajine Oceánia. Miesto, kde vládne veľmi tvrdá diktatúra na čele s tzv. Veľkým bratom. Životná úroveň hraničí s biedou a neustále sa zhoršuje.

Pracujeme ako úradníci na Ministerstve pravdy, ktoré sa zaoberá manipulovaním historických dokumentov. Našou prácou je meniť minulosť. Oceánia vedie striedavo vojnu s krajinami Eurázie a Východoázie. Ak to situácia vyžaduje, zo spojenca sa stane nepriateľ a z nepriateľa spojenec. My a ďalší úradníci prepisujeme všetky články, ktoré v minulosti vyšli. Veľký brat totiž nikdy nemení svoje rozhodnutia, má absolútnu pravdu.

V skutočnosti sa nedá spoľahnúť na pravdivosť ani pri letopočte. Obyvateľstvo Oceánie sa rozdeľuje na členov Vnútornej strany, ktorí skutočne vládnu, členov Vonkajšej strany, ktorí pracujú pre štát a vykonávajú jeho vôľu a proletariát, ktorý tvorí 85% spoločnosti. Proletariát je považovaný za menejcenný. Títo ľudia žijú vo veľmi chudobných pomeroch, štát sa o nich nestará a necháva im relatívnu voľnosť, pokiaľ sa medzi nimi neobjaví niekto, kto by predstavoval pre Stranu potenciálne nebezpečenstvo. [1]

Asi pre mnohých je jasné, že sa jedná o román 1984 a opisovaný je absolútne totalitný svet. Na území Česko-Slovenska bola pred rokom 1989 situácia miernejšia, no keď veľmi chceme, nájdeme tu isté principiálne paralely. Nutne sa musím opýtať: „**Je pre nás sloboda dôležitá?**“ Navonok prostá, ale provokatívna otázka. Jednoznačnú odpoveď ale nedostaneme. Keďže je to môj projekt, smelo sa vyjadrím, že mne dôležitá je. Myslím si, že vo svete existujú témy, ktoré by sa mali týkať mnohých, ktoré by mali oslovovať a inšpirovať každého jedinca. Jednou z nich je podľa mňa sloboda.

Čo to ale je? Je to iba pojem. Ale skutočnosť, ktorá sa za týmto pojmom skrýva je skoro neopísateľná. Napriek tomu sa o to pochopiteľne pokúsim. Súčasná spoločnosť ju definuje nasledovne: „**Sloboda** je neprítomnosť donucovania, nemusenie robiť to, čo sa nechce, z čoho však nevyplýva smieť robiť, čo sa chce. Preto sa pojem slobody odlišuje od pojmu svojvôle. Pojem slobody je veľmi mnohoznačný, čo sa zneužíva na ideologickú manipuláciu. Sloboda je jedna zo základných spoločenských hodnôt.“ Kvôli logike tejto práce v tomto momente musím uviesť aj definíciu politickej slobody. „**Politická sloboda** je možnosť človeka realizovať svoje zámery a dosahovať vytýčené

ciele v rámci spoločnosti.

Predstavy o politickej slobode sa často používajú propagandisticky: sloboda sa často vyzdvihuje ako súčasť kapitalistickej ekonomiky a jej neprítomnosť sa vyzdvihuje ako črta režimov označovaných ako totalitné alebo komunistické.“ Tieto definície sa každému nemusia páčiť a je to vlastne v poriadku. Veď definícia je iba dohoda, ktorá sa časom môže zmeniť. Podľa všetkého pri nadobudnutí slobody prežívame šťastie. A to z dôvodu, že intuitívne cítime skutočnosť: **Sloboda nám prislúcha**. Aj toto bol dôvod pre nežnú revolúciu.

Za totalitný systém sa považuje aj komunizmus, ktorý sa síce na našom území nezrealizoval, no niečo podobné – socializmus trval prakticky od februára 1948 až do nežnej revolúcie v roku 1989. Ako všetko, tak aj socializmus sa menil cez spomínané obdobie. Najhoršia bola situácia v päťdesiatych rokoch a postupom času sa to zmierňovalo. Z toho vyplýva, že síce novembrová revolúcia znamenala prudké demokratizačné zmeny, no zmena neprišla zo dňa na deň. Bol to pomerne dlhodobý proces.

Je tu spôsob ako sa pozeráme na otázku, či bol komunizmus alebo socializmus zlý. Tu intuitívne vycítíme, že sa zapája niečo aj morálneho charakteru. Pre mňa je evidentné, že boli zlé. Používam tu silné slovo evidentný. S tým sú ale problémy. Sú ľudia, ktorým sa zdá, že komunizmus a socializmus nebol zlý. Pre mňa je to evidentné, pre nich to nie je. Z toho vyplýva, že ono to evidentné nie je, na základe jednoduchšej logiky. Ako by som vedel pomenovať všeobecné dobro alebo zlo? Zrejme neviem a preto nastupuje mravný relativizmus, hoci by sa dalo aj číselne vyjadriť koľko životov padlo počas komunizmu, kvôli komunizmu.

Mám 22 rokov, a teda si na revolúciu nemám ako pamätať. O to poctivejšie som sa o túto tému zaujímal a zbieral rôzne informácie. Z nich som si neskôr vyvodil rôzne závery, ktoré sa dajú premietnuť aj do prítomnosti slovenskej spoločnosti. Poďme ale od začiatku.

Výraz „**Pravda víťazí**“ existuje ako ustálené slovné spojenie, ktoré vystupuje ako národné motto dvoch krajín. Jedna z krajín je India a druhá je z nášho pohľadu oveľa dôležitejšia a je ňou Česko. Čo sa mi ešte viacej páči, tak to je slogan, ktorý na námestiach v novembri 1989 často zaznieval: „**Nech pravda a láska zvíťazí nad lžou a nenávisťou.**“ Ten druhý slogan sa mi páči viac, lebo tam vystupuje dokonavý tvar-zvíťazí. Od Novembra 1989 uplynulo už zopár rokov. Napriek tomu mnohí sa určite zamýšľajú nad tým, či sa tento výrok naplnil. Situácia v súčasnej spoločnosti, kde panuje pretváarka, faloš, vypočítavosť, závisť, ľahostajnosť a morálka i hodnoty sa dostávajú kdesi na jej okraj, je opačná.

V rôznych oblastiach života sa stretávame s tým, že pravda bolí a je nepohodlná. Nie sú ojedinelé situácie, kedy si ľudia pred pravdou zatvárajú oči a radšej zaboria nos do piesku. Táto „pštrošia“ politika je totiž oveľa pohodlnejšia ako zmieriť sa s pravdou alebo sa postaviť na stranu tých, ktorí za ňu bojujú, i keď je to ťažké a problematické. Pravda však vždy vyjde najavo aj keby mala byť pod zemou zakopaná. Niekedy to však trvá až príliš dlho.

My sa teda pýtame, či sa vtedajšie výroky naplnili. Pre niekoho sa jedná o abstraktnú záležitosť, pre iného konkrétnu. Majme ale všetci odvahu a predstavivosť, aby sme sa s touto otázkou vysporiadali. Viacerí cítia, že už na začiatku demokracie nastala niekde chyba, aj preto sa naše sny nenaplnili. Sem sa hodí skvelá myšlienka nemeckého fyzika a filozofa: „Sloboda je ohrozovaná ani nie tak jej odporcami, ako skôr nami samými, jej užívateľmi, a to vlastnou neschopnosťou správne ju užívať.“ **Carl Friedrich Freiherr von Weizsäcker**. Predpoklad pre zvládnutie tejto témy je pochopenie spoločnosti. Nie som si istý, či slovenská spoločnosť je komplikovaná alebo nie. Domnievam sa ale, že ju poznám. A tak sa ľahšie dá identifikovať riešenie otázky slobody.

Mám taký pocit, že s nadobudnutou demokraciou a slobodou sme si neporadili najlepšie. Jeden pohľad je nedostatok odhodlaných a „správnych“ ľudí v čase revolúcie. Na začiatku to vyzeralo, že nová mladá inteligentná generácia nahradí predchádzajúce staré. Popravde cítim v kútiku duše, že sa to nestalo. Druhý pohľad je skutočnosť, že sme boli naivní a až priveľmi sme snívali. Pochopiteľne som ale vďačný za všetko dosiahnuté. Ja v skutočnosti nemám byť prečo sklamaný, veď ja som vtedy ešte o krajšom Slovensku nesníval. Staršie generácie ale sklamané zrejme sú. Vidím aj to, že mnohí už prestali veriť, či sa vôbec tie sny niekedy naplnia. Sú to ľudia, ktorí naplno zažili aj minulý, aj ten dnešný režim. V skutočnosti iba oni chápu otázku slobody na Slovensku komplexne. Dvadsať rokov ubehlo a sú už netrpezliví, vyčerpaní. Aby som vniesol do riadkov aj optimizmus, početné množstvo ľudí je so súčasným stavom spokojné.

Argumenty sú nasledujúce. Dnes už netreba čakať v rade hodiny na to, aby sme dostali figy a mandarínky, ktoré sa nám na Vianoce celkom dobre hodia. Plánované hospodárstvo zaniklo, aj ku nám sa dostala koncepcia voľného trhu. Je pre mňa takmer nepredstaviteľné, že to nebolo vždy takto. Javí sa mi to také prirodzené a normálne. Jednoducho to bol iný svet. Dokonca niektoré pojmy vôbec neviem čo znamenajú z toho obdobia. Neviem to ja a ani veľká väčšina mladých. Dnes na cestovanie a objavovanie sveta potrebujeme jedine peniaze a chuť. V časoch minulých to nestačilo. Keď sa chceme vzdelávať na vyššom stupni, t.j. na vysokej škole, stačí naše odhodlanie a chcenie. Dokonca môžeme študovať aj teológiu. Tieto veci sa môžu javiť ako materialistické argumenty a oni také v skutočnosti sú.

Takže čo ešte nám priniesla sloboda? Môžeme písať knihy aké chceme a takisto natáčať filmy. Neuveriteľné. Novinári si tiež vychutnávajú neobmedzenosť. Kiná, divadlá. Kultúra sa môže pestovať. Pri hlbšej analýze sa tu ale nachádzajú aj dosť podstatné nedostatky. Jedna nezvládnutá oblasť je Cirkev. Z jej podstaty vyplýva, že by mala byť majákom pravdy, slobody. Buď ľudia nepochopili Cirkev, alebo nebolo tam čo pochopiť, keď jednoducho nič nerobila. Cirkev ako inštitúcia zlyhala, sama sa nevyssporiadala so socializmom.

Ďalšou skupinou problémov je skutočnosť, že kvôli možnosti kúpiť spomínané figy a mandarínky pracujeme až do noci. Ja to pociťujem ako chybu. Pochopiteľne okrem situácií, keď sa človek lepšie cíti večer o desiatej v robote ako doma s rodinou. Prirodzené je podľa mňa to, že národ, ktorý žil v socializme, plynule prejde do demokracie. To, že nemáme na samých seba a na rodinu čas už prirodzené nie je. Nemáme čas na veci verejné, nechodíme voliť, sťahujeme sa do súkromných životov,

sme ľahostajní, hlavne mladí ľudia. V prostredí voľného trhu figuruje slušnosť ako slabosť. Bez zábran sú mnohí úspešnejší. Ja cítim, že by to tak nemalo byť. Nevieť, či je to prirodzené. Ale je pravdou, že prirodzené sa mi nemusí páčiť.

Dúfam, že si mnohí všímajú, že zo socializmu tu ešte veľa ostalo. Dlho trval. Vidí sa to na občanoch, ktorí si pohodlne sedia v kreslách s tým, že ich prácu niekto (štát) urobí. Niekto očakáva, že mu bude diktované, čo ďalej, čo robiť. Je jasné, že medzi nami žijú spoluobčania, ktorí neprivítali nežnú revolúciu s radosťou. A odvtedy by prečo zmenili názor? Takých ľudí prirodzene badať aj v politike. Čo je chyba, až hanba. Sú to politici v postavení vládcov. Ved' ale v demokracii by nemali slúžiť oni nám? Aby som to trochu zhrnul, niečo dobré ostalo aj z predošlého režimu, ale aj mnoho zlého. Demokracia nám priniesla pozitívne, ale aj negatívne veci. Možností je veľa, stačí sa rozhodnúť. My nie sme ale od prírody vybavení slovníkom, aké rozhodnutia vedú k slobode a pravde a aké nie. Sloboda je zradná. To, že si myslíš, že si slobodný a popritom nie si, je najväčšia chyba, tvoj najväčší omyl. Mne sa zdá, že človek môže prežiť dlhé obdobie svojho života v klamstvách, neslobode, no šťastný ostáva. Moje zmýšľanie sa prikláňa k túžbe, aby to možné nebolo. Na záver sa hodí nejaký skvelý nápad, kam ďalej.

V súčasnosti nemáme žiadne koncepty utópie. Veľké slová pominuli. Samozrejme je tu neustály vývoj technológií, využitie alternatívnych zdrojov. Napriek tomu smerovanie ľudského ducha aj s problematikou pravdy a slobody stagnuje. Dôvod nepoznám. Viem to, že pokrok a sila ľudského ducha sa prejavuje pri ilúzii spoločného nepriateľa. Zrazu sa stávame kolektívnymi hrdinami. Dôvodom stagnácie môže byť spokojnosť so súčasným svetom? Nevieť. Podľa mňa ale problém nie je v tom, že nemáme s čím bojovať. Zistíme z čoho čerpáme našu spokojnosť, kedy by sme nespokojnými mali byť. Na záver jedna prosba. **Snažme sa vytvoriť krajší zajtrajšok, aby sloboda a pravda mali vyššiu hodnotu.**

Použitá literatúra:

1. Orwell, G.:1984. Bratislava: Petit Press, a.s., 2005